

BAKİRE MERYEM'İN ÖLÜMÜ VE GÖĞE YÜKSELMESİ

Şule GEDİKLİ*

Atf/©: Gedikli, Şule. (2018). Bakire Meryem'in Ölümü Ve Göğe Yükselmesi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ANARSAAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim 2018, Yıl 11 Sayı 2, ss. 1455-1474

Özet: Hıristiyan dinin önemli figürlerinden biri olan bakire Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesi "Altın Efsane" ve "Transitus Mariae" olmak üzere iki temel kaynaktan anlatılmıştır. Altın Efsane, Jacobus de Voragine tarafından 13. yüzyılın üçüncü çeyreğinde kaleme alınmıştır. 6. yüzyıla tarihlendirilen Transitus Mariae ise Meryem'in ölümünü ve göğe yükselmesine değinen diğer önemli bir kaynaktır. Papa XII. Pius tarafından 1950 yılında kabul edilen dogma ile Meryem'in öldükten sonra ruhu ile birlikte gökyüzüne yükseldiği kabul edilmiş ve kilise tarafından her yıl 15 Ağustos'ta bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır. Çalışma kapsamında, bakire Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesi, apokrif kaynaklar ışığında ele alındıktan sonra Erken Rönesans dönemine tarihlendirilen tasvirlerle desteklenerek ikonografik açıdan değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Altın Efsane, Bakire Meryem, İkonografi, İsa, Ölüm ve Göğe Yükselme, Transitus Mariae

Death and Assumption of the Virgin Mary

Citation/©: Gedikli, Şule. (2018). Death and Assumption of the Virgin Mary, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Symposium of AAHA, Special Issue, Year 11 Volume 2 October 2018, ss. 1455-1474

Abstract: One of the most important figures in Christian religion, Virgin Mary's death and assumption of heaven were explained in two basic sources "Golden Legend" and "Transitus Mariae". Golden Legend was written in the third quarter of 13th century by Jacobus da Voragine. Transitus Mariae dated to 6th century, is another important sources for Virgin Mary. The dogma that Virgin Mary assumption to heaven after the death, accepted by Pope XII. Pius in 1950 and

Makale Geliş Tarihi:15.09.2018 / Makale Kabul Tarihi:01. 10.2018

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. This article was checked by Turnitin.

Bu makale ANARSAAN sempozyumunda sunulmuş aynı başlıklı bildirinin tam metnidir.

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, suleyilmaz25@hotmail.com

the church began to celebrate every year on August 15th as a feast. Within the scope of the study, death and assumption of Virgin Mary was evaluated within the light of apocryphal sources by pictures of Early Renaissance period in terms of iconographical perspective.

Keywords: Death and Assumption, Golden Legend, Iconography, Jesus, Transitus Mariae, Virgin Mary

I. GİRİŞ

Hıristiyan dinin önemli kişiliklerinden biri olan İsa'nın annesi bakire Meryem, yüzyıllar boyunca Hıristiyan dinin İsa'dan sonra gelen en önemli figürü olmuştur. Buna neden olarak öncelikle oğlu İsa'yı bekareti bozulmadan, günah işlemeden, yani herhangi bir erkek ile ilişkiye girmeden doğrudan Tanrı tarafından gönderilen Kutsal Ruh aracılığı ile dünyaya getirmesinde ötürü olduğunu söyleyebiliriz. Meryem ile ilgili alınan konsil kararları Hıristiyan dini içerisinde yer alan mezheplerde farklılık gösterse de hepsi onun kutsallığını ve ebedi bakaretini kabul etmektedir. Çalışmamızda öncelikle Hıristiyan dinin bakire Meryem'e bakışı esas alınmıştır. Mezhepler içerisindeki görüş farklılıkları ortaya konulmuştur. Daha sonra çalışmamızın ana konusu olan Meryem'in Ölümü ve Göğe Yükselmesinin kaynakları irdelenmiştir. Son olarak da Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesi ikonografisi Erken Rönesans dönemine ait resimlerden örnekler verilerek anlatılmıştır.

II. HIRİSTİYAN İNANCINA GÖRE BAKİRE MERYEM

Katolik inancı Meryem hakkında dört dogmayı esas almıştır. Bunlardan ilki, Efes Konsili'nde kabul edilen Meryem'in Tanrı Annesi (Theotokos) olduğu dogmasıdır. Efes Konsili, doğrudan Meryem'i konu alan tek konsil olması bakımından diğer konsillerden daha önemlidir. Efes Konsili'nde (431) Meryem'e *Tanrı'nun Annesi* (Theotokos) (Mother of God) ünvanı verilmiştir (Tanner, 2011: 145) (Duornik, 1990: 101) (Harman, 2004, 239) (Harman, 2002: 177).

İkinci dogma, Katolikler Meryem'in ebedi bekaretini savunmaktadırlar. II. İstanbul Konsili'nde (553), Latran Konsili'nde (649), III. İstanbul Konsili'nde (680), Trent Konsili'nde (1566) ve II. Vatikan Konsili'nde (1962-1965) Meryem'in ebedi bekâretine değinilmiştir (Harman, 2004, 239). Hatta II. İstanbul Konsili'nde Meryem'den *ebedi bakire* olarak bahsedilmiştir (Uzuner,

2015, 67). Ayrıca bu konsilde Meryem'e "aeiparthenos" *sürekli bakirelik* ünvanı verilmiştir (Dağlı, 2016: 42).

Üçüncü dogma, Meryem'in anne karnına düştüğü andan itibaren günahlarından arındığıdır. Papa IX. Pie 8 Aralık 1854'te yayınladığı genelge ile Meryem'in annesinin hamile kaldığı andan itibaren tüm günahlardan korunmuş olduğunu ilan edilmiştir (Harman, 2004: 239). Kilise tarafından kabul edildikten sonra Lekesiz Gebelik (Immaculate Conception) 8 Aralık'ta dini bir bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır (Johnson, 1994: 417). Ephraem (306-373) Meryem'in günahsız olduğunu savunan ilk kilise babasıdır. Ephraem "yalnız sen İsa ve senin anan her şeyden iyisinizdir. Çünkü sende bir kusur olmadığı gibi annende de leke yoktur." ifadesi ile tıpkı Meryem gibi annesi Anna'nın da günahsız şekilde hamile kaldığına vurgu yapılmıştır (Uzuner, 2015: 63). Katolik mezhebine bağlı Fransisken ve Dominiken tarikatları arasında bu konu ciddi tartışmalara neden olmuştur. Kilise babalarından Aquinas da dâhil olmak üzere Dominikenler bu kavramı şiddetle reddetmişlerdir ve Fransiskenleri sapkınlıkla suçlamışlardır. Ancak Bonoventura dışındaki Fransiskenler bu kavramı savunmuşlardır (Hall, 1974: 326).

Son dogma Meryem'in göğe yükselmesi ile alakalıdır. Papa XII. Pius tarafından 1950 yılında kabul edilen dogmaya göre Meryem öldükten sonra ruhu ile birlikte gökyüzüne yükselmiştir (Pangbom, 1962, 96) (Fahlbusch, 2013: 405) (Uzuner, 2015: 84) (Harman, 2004: 240) (Pelikan, 1996: 201-204). Göğe yükselişinin dogma olarak ilanından dört yıl sonra, 1954 yılında, Meryem Cennetin Kraliçesi (Queen of Heaven) olarak kabul edilmiştir (Kurt, 2010: 101).

Ortodokslar Meryem'in Tanrı annesi olması ve ebedi bekâreti konusunda Katolikler gibi düşünmektedirler. Ancak Katolik kilisenin 1854 yılında kabul ettiği Meryem'in ana rahmine düştüğü andan itibaren tüm günahlardan arınmış olduğu öğretisini şiddetle reddetmişlerdir. Bu öğretiyi reddetmelerine gerekçe olarak Meryem'in asli gûnahtan tamamen soyutlanması ile insanlıktan ayrılıp İsa gibi Tanrı statüsüne yükseleceğini ileri sürmüşlerdir. 1950 yılında kabul edilen Meryem'in göğe yükseldiği öğretisi, Ortodoks teologlar arasında tartışmalara neden olsa da çoğunluk tarafından kabul görmüştür. Ayrıca Ortodokslar Meryem'i ikinci Havva olarak kabul eder ve ilkinin yaptığı hatayı düzelten ilahi sürecin son halkası olarak nitelemeyi de ihmal etmezler (Demirci, 2007: 412) (Tümer, 2011: 138-139).

Protestanlar Meryem konusundaki öğretilere, diğer mezheplere oranla daha fazla karşı çıkmışlardır. Kutsal kitap dışındaki öğretileri reddetmişlerdir. Özellikle Meryem'in asli günahahtan uzak oluşu (lekesiz gebelik) ve göğe yükselmesine Meryem'in İsa gibi kabul edilmiş olacağını, yani Tanrılaşacağını iddia ettikleri için karşı çıkmışlardır. Ayrıca Meryem'i *Tanrı'nın Annesi* olarak da kabul etmezler. Calvin daima Meryem'den İsa'nın annesi şeklinde bahsetmiştir (Tümer, 2011: 136). Luther, Meryem'in asli günahahtan uzak olmadığını ileri sürerek, günahsızlığını reddetmiştir. Meryem ve diğer azizlerin bizler gibi Tanrı katında değeri olamayan varlıklar olduğuna ve aşırı davranıldığına inanmıştır. Ancak Meryem'in devamlı bakireliğini her zaman savunmuştur. Calvin'de Luther gibi Meryem'in asli günahahtan uzak olduğunu kabul etmemiştir. Ancak, Meryem'in ebedi bakireliğine ve kutsal biri olduğunu savunmuştur (Tümer, 2011: 143-144).

II. BAKİRE MERYEM'İN ÖLÜMÜ VE GÖĞE YÜKSELMESİNİN ELE ALINDIĞI APOKRİF METİNLER

Hıristiyan ikonografisinin ana figürlerinden biri olmasına karşın bakire Meryem'in hayatı kanonik İncil yazarlarının sessiz kaldıkları bir alan olmuştur. Kanonik İncillerde İsa'nın doğacağıın müjdelenmesi, Elizabeth'i ziyaret ve İsa'nın doğumu bölümlerinde Meryem'den bahsedilmiştir. Bunların dışında Meryem'in ailesi ve hayatı hakkında bilgi kanonik İnciller içinde yer almamaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın ana konusu olan "Bakire Meryem'in Ölümü ve Göğe Yükselmesi" de apokrif kaynaklı bir sahnedir. Çalışmamızda Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesinde iki kaynak esas alınmıştır. Bunlardan ilki Jacobus de Voragine'nin yazdığı "*Golden Legend*" *Altın Efsane'dir*. Jacobus, Ortaçağın en ünlü kitaplarından birini yayınlamıştır. Emile Male, bu eseri Ortaçağ düşüncesi hakkında yeterli bilgi sunan on eserden biri olarak kabul etmiştir. Aslında Jacobus bu esere şimdiki adını vermemiştir. Eserin aslı adı "Legenda Sanctorum" "Azizlerin Efsanesi" şeklinde iken daha sonra "Altın Efsane" şeklinde bilinmeye başlanmıştır. Bu başlık William Caxton'un açıklaması ile ilişkilidir. William Carton, 1483 yılında basılan eserin İngilizce çevirisini yapmıştır. Eserin girişinde, latince eserin İngilizce çevirisinin kendisi tarafından yapıldığını ve adına Altın Efsane dediğini söylemiştir. Latince çalışmanın altın gibi tüm metallerden daha değerli olduğu ve Latince efsanenin diğerlerinden daha muhteşem olduğunu vurgulayarak eserin ismindeki değişikliği açıklamaya çalışmıştır (Voragine, 1994: 5-7).

13. Yüzyılın üçüncü çeyreğinde kaleme alınan eser 178 bölümden oluşmaktadır. Meryem'in hayatı, ölümü ve göğe yükselmesi dışında azizlerin hayatlarının yer aldığı bir derlemedir. Özellikle Rönesans döneminde süresince olan popüleritesi, 16. Yüzyıl'a kadar devam etmiştir. Latince'den yerel dillere çevrilmiş olması bazı Rönesans hümanistler tarafından aşağılansa da sevilen bir kitap olmaya devam etmiştir. Toplam 69 kopyası bulunan eserin, 10 nüshası İtalyanca'ya, 17 nüshası Fransızca'ya, 10 nüshası Flemankçe'ye, 18 nüshası yukarı Almanca'ya ve 7 nüshası aşağı Almanca'ya, 3 nüshası Çek diline, 4 nüshası İngilizce'ye tercüme edilmiştir (Le Goff, 2014: 9-13) (Earls, 1987: 127).

Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesine dair en erken tarihli belgenin British Library'de yer alan ve 5. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen bir grup Süryanice metin olduğu kabul edilmektedir. Kaynağını Süryani metinlerden alan Latince *Transitus Mariae* Sardisli Melito'ya atfedilir. Yunanca metinlerden en erken tarihli kaynakı İncilci Yuhanna'ya atfedilmekte ve 5. yüzyılın sonu ile 6. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir (Barut, 2012: 32-34). Meryem'in göğe yükselmesi ilk defa Tourslu Aziz Gregory'nin *In gloria martyrum* eserinde anlatılmıştır. Çalışmamızda, Venedik ulusal kütüphanede yer alan 15. yüzyıla tarihli İtalyanca nüsha esas alınmıştır (Vincentine, 1951: 23).

III. BAKİRE MERYEM'İN ÖLÜMÜ VE GÖĞE YÜKSELMESİNİN İKONOĞRAFİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Altın Efsane ve *Transitus Mariae*'da, bakire Meryem'in üç gün içinde öleceği bir melek tarafından kendisine bildirilmiştir. Ayrıca haberi veren melek yanında palmye dalı getirmiştir. Hatta Altın Efsane'de "Selam Kutsanmış Meryem" "Selam Kutsanmış Meryem" "Bak ben sana cennetten palmye ağacından bir dal getirdim!" Bunu ölmeden önce taşıman gerekecek. Ruhun bedenden ayrılmadan önce, üç gün için bunu taşıman gerekecek, çünkü Kutsal Anne oğlun seni bekliyor!" ifadeleri yer almaktadır (Voragine, 1994: 449-450). Ayrıca *Transitus Mariae*'de palmye ile birlikte Meryem'e elbise de verildiği ifade edilmiştir (Vincentine, 1951: 23). Fra Filippo Lippi'nin eserinde (Resim:1) (1438, Galleria degli Uffizi) Meryem'e öleceğini haber veren melek elinde palmye dalı ile gözükmektedir. Meryem'e müjde sahnesini anımsatsa da meleğin elinde taşıdığı palmye dalı ayırt edici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca sahnedeki melek, Müjde sahnelerindeki Cebrail yerine Mikail'dir. Altın Efsane ve *Transitus Mariae*'da melek olarak Mikail'in adı

açıkça geçmektedir (Voragine, 1994: 454)(Vincentine, 1951: 24). Sanatçı Altın Efsane’de anlatılan ikonografiye bağlı kalarak canlı ve parlak palmiye dalını Meryem ve meleğin elinde göstermiştir. Altın Efsane de melek öleceğini haber vermeye geldiğinde Meryem’in çok hüzünlü olduğunu ve gözyaşlarının sel gibi aktığını anlatmıştır (Voragine, 1994: 449). İkonografi de anlatıldığı gibi bakire Meryem’in hüzünlü olduğu açıkça hissedilmektedir, ancak sel gibi aktığı söylenen gözyaşı sahnede görülmemektedir.

Her iki ikonografide de Meryem’i havarilerin defnettiğine dair açık bilgi bulunmaktadır. Altın Efsane’de Meryem meleğe “Ölmeden önce havarilerin başıma toplanmasını ve onları canlı bir şekilde görebilmeyi istiyorum. Beni onlar gömsün ve onların varlığıyla ruhumu Tanrı’ya teslim edeyim.” (Voragine, 1994: 450) ve Transitus Mariae’da da “havariler Meryem’in na’sını gömüleceği yere taşıyıp mezara yerleştirdiler” (Vincentine, 1951: 24) ifadelerinden anlaşıldığı üzere Meryem’in naaşı havariler tarafından defnedilmiştir. Erken Rönesans dönemi sanatçılarından Fra Angelico’nun eserinde (Resim: 2) (1425, Philadelphia Museum of Art) ikonografide anlatıldığı gibi Meryem havariler tarafından mezara yerleştirilirken tasvir edilmiştir. Andrea Mantegna’nın eserinde (Resim: 3) (1460-1464, Museo del Prado, Madrid) ise oda içerisinde geçen sahnede Meryem’in naaşı yatak üzerinde yer alırken, havariler etrafında toplanmış onu izlemektedir. Fra Filippo Lippi’nin (Resim: 4) (1467-1469, Duomo, Spoleto) eserinde “ve Tanrı havarilere dedi ki: “Bakire Meryem’in vücudunu Yuşafat (Josaphat) vadisine taşıyın ve yeni bulduğunuz bir mezarın içine onu koyun” (Voragine, 1994: 452) ifadesinde olduğu gibi Meryem’in başucunda toplanan havariler ve naaşının konulacağı boş mezar tepe üzerinde yer almaktadır. Sanatçı ikonografiyi birebir resme yansıtmıştır. Erken Rönesans döneminin önemli sanatçılarından biri olan Benezzo Gozzali’nin eserinde (Resim: 5) (1484, Biblioteca Comunale, Castelfiorentino) yatak üzerinde yatan Meryem’in naaşı havariler ile çevrenmiştir. Ayrıca havarilerin arasında gösterilen İsa, elinde tuttuğu başı haleli küçük bir çocuk figürü ile görülmektedir. Bu çocuk, Meryem’in ruhunu temsil etmektedir (Tükel, Yüzgüller, 2014: 94). Ayrıca sahnenin merkezinde Tanrı tarafından gönderilen beyaz güvercin İsa’nın üzerine doğru inmektedir. Kutsal Ruh aracılığı ile dünyaya geldiğini vurgulamak üzere sanatçı İsa’nın üzerine doğru inen beyaz güvercin figürünü kullanmıştır. Kanonik Matta ve Yuhanna İncili’nde Kutsal Ruh’un güvercin şeklinde ifadesi açıkça belirtilmiştir. Matta 3: 16 ayetinde “İsa vaftiz olunup hemen sudan çıktı; ve işte, gökler açıldı ve Tanrı’nın ruhu güvercin

gibi inip üzerine geldiğini gördü” ve Yuhanna 1:32 ayetinde “Yahya tanıklığını şöyle sürdürdü: Ruh’un güverin gibi gökten indiğini, O’nun üzerinde durduğunu gördüm.” ifadeleri de bunu kanıtlar niteliktedir.

Altın Efsane’de Yahya diğer havarilere Meryem’in ölümünü haber verdiğinde üzülmelerini ve ağlamalarını tembih etmiştir (Voragine, 1994: 451). İkonografinin aksine Erken Rönesans dönemi örneklerinde havariler üzüntülerini belirten mimik ve hareketlerle tasvir edilmişlerdir. Fra Angelico (Resim: 6) (1433-1434, Museo Diocesano, Cortona) ve Neri di Bicci’nin (Resim:7) (1455-1456, National Gallery of Canada, Ottawa) eserlerinde ikonografinin aksine havarilerin üzgün oldukları açıkça gösterilmiştir. Hatta Domenico Ghirlandaio’nun eserinde (Resim: 8) (1486-1490, Santa Maria Novella, Floransa) Meryem’in başında birbirine sarılarak ağlayan havarilerden biri gözyaşlarını kıyafetine silerken resmedilmiştir.

Altın Efsane de Meryem’in cenazesi taşınırken palmye dalının da Yahya tarafından taşınacağı belirtilmiştir. *“ve Yahya Peter’e dedi ki: “cenazeden önce sen bu palmyeyi taşıyacaksın Peter, çünkü Tanrı seni sürünün başı ve çoban yaptı!” Peter cevap verdi: “onu taşımak sana daha çok yakışır, Tanrı tarafından senin için bir bakire seçildi ve bakirenin palmyesinin bir bakir tarafından taşınması yakışık alır!”* ifadeleri de bunu kanıtlamaktadır (Voragine, 1994: 452). Erken Rönesans döneminden Fra Angelico’nun (Resim: 2, 6), Andrea Mantegna’nın (Resim: 3), Benezzo Gozzali’nin (Resim: 5) ve Domenico Ghirlandaio’nun (Resim: 8) eserlerinde elinde palmyesi ile Yahya bakire Meryem’in başında beklemektedir.

Altın Efsane ve Transitus Mariae’da havarilerin Meryem’in na’aşını mezara yerleştirdikten sonra İsa’nın emri üzerine başında üç gün bekledikleri ve dua ettikleri anlatılmıştır (Voragine, 1994, 454) Altın Efsane’de anlatıldığına göre Havariler Meryem’i mezarına yerleştirdiler ve Tanrı’nın emrettiği gibi onun için beklediler. Ölümünün üçüncü günü İsa meleklerle birlikte geldi, onları selamlayarak dedi ki: Huzur! Ve onlar cevap verdi: Tanrım sana mutluluklar! “Sana mutluluklar, tek başına harikalar yaratan Tanrım!” ve İsa havarilere dedi ki: “lütuf ve onurla düşünün ben şimdi annemle görüşebilir miyim?” onlar cevap verdi: “sen annenin vücudunu kaldırmalısın ve sağ elinle onu sonsuzluğa yerleştirmelisin.” O onaylayarak başını salladı ve anında baş melek Mikail belirdi ve Meryem’in ruhunu Tanrı’dan önce takdim etti. Ve Meryem’in ruhu küçük bedenini terk etti ve mezarından görkemli bir şekilde ileri geldi ve gelin çemberiyle cennete kabul edildi, bununla birlikte çok

sayıda melek üzerine çıktı (Voragine, 1994, 454). Transitus Mariae’de ise İsa Meryem’in ruhunu almak için meleklerin yanında baş melek Mikail ile birlikte gelmiştir. Baş melek Mikail Meryem göğe yükseleceği sırada aniden İsa’nın yanında belirmiştir ve Meryem’in ruhunu İsa’ya takdim etmiştir. Daha sonra Meryem çok sayıda meleklerle birlikte mezardan görkemli bir şekilde göğe yükselmiştir (Vincentine, 1951, 24) Fra Angelico’nun, (Resim: 2, 6), Matteo di Giovanni’nin (National Gallery of London) (Resim: 10), Benezzo Gozzali’nin (Resim: 5) ve Bartolome Vivarini’nin (Resim: 11) (1485, Metropolitan Museum of New York) eserlerinde İsa Meryem’i almak için gelmiştir. İsa’nın kucağında bakire Meryem’in ruhunu temsil eden küçük bir çocuk görülmektedir (Tükel-Yüzcü, 2014: 94) Sano di Pietro’nun (Resim: 13) (Staatliches Lindenau Museum, Altenburg) ve Benezzo Gozzali’nin (Resim: 12) (1484, Biblioteca Comunale, Castel fiorentino) eserlerinde ise ikonografinin aksine yalnızca Meryem’i göğe taşıyan melekler görülmektedir. Sanaçılar ikonografiye birebir bağlı kalmamışlardır.

Meryem’in cenazesi taşınırken onu devirmek isteyen bir kişinin başına gelen olaydan hem Transitus Mariae de hem de Altın Efsane de bahsedilmiştir (Vincentine, 1951: 24) (Voragine, 1994: 453) Transitus Mariae’da Yahudi Ruben olarak geçmesine karşın Altın Efsane’de başrahip olarak ifade edilmiştir. Her iki ikonografide de bu kişi Meryem’in tabutunu devirmek istemiştir. Transitus Mariae’da tabuta dokunur dokunmaz eli felç olup, katafalka yapışmıştır. Altın Efsane’de ise iki eli birden kurumuş ve asılı kalmıştır. Elinin iyileşmesi ikonografi de farklılık göstermektedir. Transitus Mariae’da adamın elleri havarilerden Peter’in verdiği palmiyeye dokunması ile iyileştiği anlatılmıştır. Altın Efsane’de ise havarilerden Peter, İsa ve Meryem’e inanması halinde ellerinin düzeleceğini söylemiştir. *Başrahip şu sözleri söyleyince: “ben, İsa’nın Tanrı’nın oğlu ve Meryem’in de kutsal anne olduğuna inanıyorum!” elleri serbest kaldı, fakat kolları hala buruş buruştu ve ağrısı azalmadı. Sonra Peter dedi: “tabut sehpasını öp ve söyle: “ben İsa’nın gerçek Tanrı olduğuna ve onun rahminde taşıyan kadının, onu doğurduktan sonra bakire kaldığına inanıyorum.”* işte bu sırada tamamen elleri düzelmiştir. Altın Efsane ve Transitus Mariae’da anlatılan ikonografiye uygun Erken Rönesans dönemine tarihlendirilen eser tespit edilememiştir.

Cenaze törenine katılamayan havarilerden Thomas hakkındaki ikonografi yalnızca Transitus Mariae’de bahsedilmektedir. Hindistan’dan gelen Thomas öncelikle Zeytin Dağı’na gitmiştir ve orada Meryem’in göğe yükseldiğine dair bir düş görmüştür. Bunun üzerine Thomas Meryem’e bir işaret göndermesi

için yalvarmıştır ve Meryem de işaret olarak kuşağını ona atmıştır. Thomas, daha sonra Yuşafat (Josaphat) vadisine giderek diğer havarilere Meryem'in cenazesinin mezarda olmadığını ve göğe yükseldiğini bu kuşağı göstererek ispatlamıştır (Vincentine, 1951: 24). Erken Rönesans dönemi örneklerinden Benezzo Gozzali'nin (Resim: 13) (1450-1452, Vatican Museum), Neri di Bicci'nin üç eserinde (Resim: 14, 15, 16) (1455-1456, National Gallery of Canada, Ottawa), (1460), (1467, The Pushkin State Museum of Fine Art, Moskow), Matteo di Giovanni'nin (Resim: 10) ve Benezzo Gozzali'nin (Resim: 12) eserlerinde göğe yükselen Meryem'in havarilerden Thomas'a işaret olarak bıraktığı kuşak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçılar ikonografiyi birebir sahneye uyarlamışlardır.

Altın Efsane'de anlatıldığı üzere Meryem'i şehitlerin simgesi olan kırmızı güller ve meleklerin misafirperverliğinin sembolü olan beyaz zambaklarla çevrelemişlerdir (Voragine, 1994: 452) (Andrea del Castagno'nun (Resim: 17) (1450, Staatliche Museum, Berlin), Benezzo Gozzali'nin (Resim: 12) eserlerinde ve Neri di Bicci'nin iki eserinde (Resim: 14, 15) lahidin üzeri kırmızı gül ve beyaz zambaklarla bezeli olarak gösterilmiştir.

IV. SONUÇ

Çalışmamızda Hıristiyan dinin önemli figürlerinden biri olan bakire Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesi Erken Rönesans dönemine ait örnekler ışığında ikonografik açıdan irdelenmiştir. Bakire Meryem'e bakış Hıristiyan dini içerisinde yer alan mezheplerde farklılık gösterse de hepsi onun kutsallığını ve ebedi bakaretini kabul etmektedir. 431 Efes Konsili kararı ardından "Tanrı Annesi" ünvanı alarak anıtsal resim sanatında görülmeye başlaması ile sanatsal açıdan da İsa'dan sonra gelen en önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakire Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesi apokrif kaynaklara dayanmaktadır. Bunlardan ilki Rönesans dönemi süresince popüler olan Altın Efsane ve temeli 5. yüzyılın ortası ile 6. yüzyılın başına tarihlendirilen *Transitus Mariae*'dir. Her iki ikonografide küçük farklılıklar olsada Meryem'in ölümü ve göğe yükselmesini benzer şekilde anlatılmıştır. Meryem'in göğe yükseldiğini kanıtlamak için havailerden Thomas'a bıraktığı kuşak ise sadece *Transitus Mariae*'da anlatılmıştır. Erken Rönesans dönemine ait tasvirler bakıldığında ikonografinin standartlaşmış anlatımında çok büyük değişiklik görülmemektedir. Yatağında ya da mezara yerleştirilen bakire Meryem, başında toplanan havariler, elinde palmye ile Yahya, Meryem'in ruhunu almaya gelen İsa ile ona eşlik eden melekler ve

Meryem'in ruhunu temsil eden kundaklı bebek sahnelerin çoğunda görülmektedir. İkonografiden farklılık olarak havarilerin üzgün olması, meleğin öleceğini bakire Meryem'e söylediğinde gözyaşlarının sel gibi akmasını söyleyebiliriz. Sadece Transitus Mariae'de anlatılan ikonografiye ait beş örnek tespit edilmiştir. Sanatçılar, konografide anlatıldığı gibi göğe yükselen bakire Meryem'i ve dedil olarak Thomas'a uzattığı kuşağı açıkça resmetmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Barut, F. (2012), *Bizans Dönemi Kapadokya Kiliseleri Duvar Resimlerinde Koimesis: Meryem'in Uyku Tasvirleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Duornik, F. (1990), *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, TTK, Ankara.
- Harman, Ö. F. (2002), "Konsil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt.26, ss. 175-178.
- Harman, Ö. F. (2004), "Meryem", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt.29, ss. 236-242.
- Tanner, N. (2011), *The Church in Council*, I. B. Tauris, London.
- Dağlı, Y. (2016), *Hristiyan Konsilleri ve II. Vatikan Konsili'nin Küresel Süreçteki Anlamı*, Çanakkale Onsekiz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Demirci, K. (2007), "Ortodoksluk", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt.33, 409-414.
- Earls, I. (1987), *Renaissance Art A Topical Dictionary*, Greenwood Press, USA.
- Carter, D. (2003), "Mariology". In E. Fahlbusch, J. M. Lochman, J. Mbiti and L. Vischer (Eds.), *Encyclopedia Christianity*, Grand Rapids, Michigan, 403-410
- Hall, J. (1974), *Dictionary of Subjects and Symbols in Art*, Harper&Row Publishers, New York.
- Johnson, E. A. (1994), "Immaculate Conception", In M. Glazier and M. K. Hellwig (Eds), *The Modern Catholic Encyclopedia*, Grill&Macmillan, Ireland, 417-418.
- Kurt, M. (2010), *Tanrıça Kültü ve Hristiyanlıktaki Meryem Figürüne Etkileri*, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize.
- Le Goff, J. (2014), *In Search of Sacred Time: Jacobus de Voragine and The GoldenLegend. (Çev. L. G. Cochrane)*, Princeton University Press, Princeton.

- Pelikan, J. (1996), *Mary Throught Centuries: Her Place in the History of Culture*, Yale University Press, New Heaven.
- Tükel, U., Yüzcüller, S. (2014), *Sözden İmgeye Batı Sanatında İkonografi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Tümer, G. (2002), *Hristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Uzuner, S. G. (2015), *Katolik Mezhebine Göre İsa'nın Annesi Meryem*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Vincentine, M. (1951), "A Fifteenth-Century Italian Version of the "Transitus Mariae", *Italica*, cilt.28, s. 1, ss. 23-26.
- Voragine de, J. (1994), *The Golden Legend (Çev. Granger Ryan ve Helmut Ripperger)*, Ayer Company Publishers, USA.

Resim:1

https://www.wga.hu/html_m/l/lippi/filippo/1430/8barbad2.html

Resim: 2

<https://www.wikiart.org/en/fra-angelico/the-burial-of-the-virgin-and-the-reception-of-her-soul-in-heaven-1435>

Resim: 3

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/death-of-the-virgin/6ebfe544-41dd-44ac-a217-d7ba24fc0d48>

Resim: 4

<https://www.wikiart.org/en/filippo-lippi/death-of-the-virgin-1469>

Resim: 5

https://www.wga.hu/html_m/g/gozzoli/6late/2tosse2.html

Resim: 6

<https://www.wikiart.org/en/fra-angelico/death-of-the-virgin-1434>

Resim: 7

<https://www.gallery.ca/collection/artwork/the-assumption-of-the-virgin-2>

Resim: 8

https://www.wga.hu/html_m/g/ghirland/domenico/6tornab/61tornab/7death.html

Resim: 9

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fra_Angelico_-_Dormition_of_the_Virgin_-_WGA00632.jpg

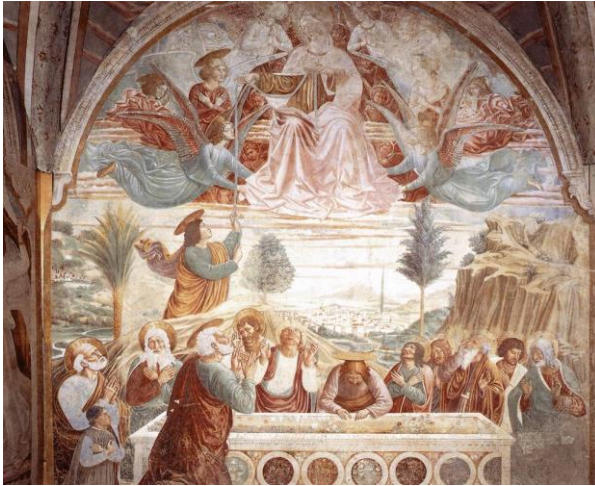
Resim: 10

<https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/matteo-di-giovanni-the-assumption-of-the-virgin>

Resim: 11

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437912>

Resim: 12

https://www.wga.hu/html_m/g/gozzoli/6late/2tosse3.html

Resim: 13

<http://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/la-pinacoteca/sala-iii---secolo-xv/benozzo-gozzoli--madonna-della-cintola.html>

Resim: 14

<https://www.gallery.ca/collection/artwork/the-assumption-of-the-virgin-2>

Resim: 15

http://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1170&context=art_design_theses

Resim: 16

http://www.italian-art.ru/canvas/15-16_century/n/neri_di_bicci/the_ascension_of_the_virgin_madonna_della_cintola/index.php?lang=en

Resim 17

https://www.wga.hu/html_m/a/andrea/castagno/3_1450s/01assump.html